

Korunovácia v Prešporku

Stanislav Trebatický

22. januára 2020 ✚ Kultúra

Počas troch storočí bola Bratislava korunovačným mestom Uhorského kráľovstva. Dnešný človek, veriaci, že má ľudské právo ešte aj na zábavu, však vníma korunováciu ako určitú formu karnevalu. Veľa vína a jedla, pekné kostýmy, švihácki aristokrati a krásne (či dokonca hriešne krásne) princezné. To podstatné však zostáva nevy povedané či dokonca naschvál zamlčané, aby snáď nevznikol dojem, že sa nám tu oslavuje nedemokratický, monarchistický režim.

Výsledkom je gýč, ktorý dokonale ignoruje sakrálny a štátotvorný rozmer tohto aktu.

Pripomína to amerického zbohatlíka, ktorý si kúpi vo Francúzsku zámok na Loire a nechá si ho preniesť, tehlu po tehle, do rodnej Arizony, kde miestnym rančerom dokazuje svoju nobilitu. Na druhej strane, inak to nejde. Akékoľvek vážne ponímanie tohto obradu by logicky skončilo pri akceptovaní ideí vlády z Božej moci a to by bolo v rozpore s ústavou SR, ktorá hovorí, že moc v štáte pochádza z ľudu! Čo však robiť, keď sa ten ľud chce baviť? Niet pomoci, bude korunovácia. Niečo na spôsob maškarného plesu, s „herečkami“.

Korunovácia - sakrálna udalosť

V skutočnosti bola korunovácia sakrálnou udalosťou, pri ktorej prímas Uhorska, ostrihomský arcibiskup, pomazal panovníka a tým ho posvätil. Ako už vyplývalo z jeho titulu – Apoštolské veličenstvo – panovník mal v podstate okrem mocenskej aj výraznú sakrálnu úlohu, ktorá je popísaná v stredovekej uhorskej literárnej pamiatke *Libellus de institutione morum*, knihe morálnych ponaučení kráľa sv. Štefana. V nej stanovil aký má byť ideálny panovník. Jednou z jeho prvoradých funkcií bola ochrana katolíckej viery a Cirkvi. Zároveň dielo zobrazuje úzke prepojenie kráľovskej moci s mocou biskupskou.

Koncepciu panovníckej moci v stredoveku zhrnul Franz R. Erkens do troch bodov:

- 1) kráľovská hodnosť je stvorená skrze Boha a jej nositeľ je Bohom vyvolený (*Dei gratia*);
- 2) panovník pôsobí ako zástupca Boha na Zemi;
- 3) kráľ (cisár) má kvázi kňazskú zodpovednosť za zverenú spoločnosť poddaných.

Predovšetkým posledný bod mal vplyv na podstatu korunovácie. Bolo to nielen odovzdanie moci, ale aj uvedenie do kvázi kňazskej funkcie. Kráľ, aj keď nemal kňazské svätenie, bol pomazaný a vykonával určitým spôsobom diakonát, čiže mal niečo ako svätenie nižšieho stupňa, aj keď nebol klerikom. Niektorí cisári dokonca mali právo asistovať ako subdiakoni pri slávnostných omšiach. Korunovácia bola teda posvätnou záležitosťou, ktorej rozmer výrazne presahoval to, čo sa dnes nazýva „prevzatím funkcie.“ Jej imitovanie teda, či už chtiac alebo nechtiac, pripomína hranie sa na cirkevné obrady a nutne asociuje profanáciu.

Panovník sa na tento posvätný obrad náležite pripravoval. Absolvoval trojdňový pôst a pripravoval sa na slávnostné prijímanie Sviatosti oltárnej a pomazanie.

Korunovačné klenoty

Sakrálny rozmer mali aj korunovačné klenoty. Ich používanie a uchovávanie zodpovedalo ich funkcii. Boli predmetom posvätej úcty a symbolom metafyzického rozmeru kráľovstva. Uhorské korunovačné klenoty sa skladali z koruny sv. Štefana, pláštá a meča sv. Štefana, žezla a ríšskeho jablka. Sakrálny rozmer koruny je symbolizovaný viacerými prvkami. Na emailových platničkách sú zobrazení svätci: sv. Demeter, sv. Kozma a Damián, archanjeli Michal a Gabriel. Vrchná časť koruny je tvorená krížom, ktorý obsahuje podoby svätcov – apoštolov: sv. Jána, sv. Bartolomeja, sv. Filipa, sv. Tomáša, sv. Jakuba, sv. Pavla, sv. Petra a sv. Ondreja, čo poukazuje na apoštolský charakter a povinnosti panovníka.

Korunovačný plášť pochádza pravdepodobne skutočne z doby sv. Štefana. Symbolické je, že plášť je urobený z pôvodného kňazského ornátu, ktorý venoval sv. Štefan kostolu Panny Márie v Stoličnom Belehrade. Položením pláštá na ramená bola tak symbolicky vyjadrená kvázi kňazská funkcia panovníka. Zároveň symbolizoval plášť zrieknutie sa starého človeka (staré šaty) a vznik nového, podriadeného Bohu a Ním prekrytého. Preto je na plášti zobrazený Pán Ježiš a Panna Mária spolu s ďalšími svätými. Panovník je nimi prekrytý a pod ich mocou.

Korunovačný meč uhorských kráľov pochádza cca zo 16. storočia. Pôvodný meč sv. Štefana sa nachádza pravdepodobne v zbierkach Pražského hradu, kde ho získal cisár Karol IV. Žezlo pochádza z 10. storočia a symbolizuje výkonnú moc panovníka. Ríšske jablko tiež symbolizuje svetskú moc panovníka, avšak aj vládu kríža – kresťanstva, ktorého je panovník ochrancom a predstaviteľom, nad svetom.

Príchod panovníka

Priebeh korunovačného obradu bol pevne stanovený a prebiehal podobne ako náboženské obrady podľa presných pravidiel. Už príchod panovníka bol sprevádzaný rozruchom a očakávaním. Na obraze vidíme dlhý sprievod v strede s panovníkom/panovníčkou prichádzať k hradbám. Aj keď by sa zdalo, že víťanie obyvateľstvom je čisto spontánna záležitosť, bola to od stredoveku premyslená sakrálno-obradná časť panovníckej moci – adventus regis (víťanie panovníka). V ňom sa odrážala jeho posvätnosť a autorita ako aj poslušnosť, vyjadrená prijímajúcim spoločenstvom.

Nad panovníkom je rozprestretý baldachýn ako pri procesiách, čo prezentuje sakrálny rozmer jeho osoby. Pred panovníkom kráčajú cirkevní hodnostári a je nesený kríž. Rovnako nasledujú biskupi aj za panovníkom. Jeho osoba je teda vizuálne obklopená „posvätnosťou“. Radosť ľudu z nového panovníka symbolizuje rodina v popredí. Otec, dieťa a matka, symbolizujú rodinu – základnú a reprezentatívnu bunku spoločnosti. Šľachta sa symbolicky rozostupuje, kone sa vzpínajú a ľud prichádza uctiť svoju panovníčku. Tvár panovníčky je obrátená k nim na znamenie radosti a lásky k poddaným.

Vstup do dómu sv. Martina

Panovník prichádzal do chrámu sv. Martina južným vchodom. Bol sprevádzaný dvoma biskupmi, prímasom – ostrihomským arcibiskupom a vekovo najstarším biskupom. Mal byť oblečený v rytierskom odeve. Môžeme tu vidieť niekoľko symbolických paralel. Panovník ako rytier musí plniť kódex rytierskych cností – ochraňovať slabých a utláčaných, vdovy a siroty, chrániť katolícku vieru a bojovať proti jej utláčateľom, v osobnom chovaní dodržiavať zásady ušľachtivosti, dvornosti a mravnosti. Cirkev (biskupi) ako božská inštitúcia ho uvádza k moci – symbol toho, že moc pochádza od Boha. Táto moc zostupuje hierarchicky, preto prímas lokálnej cirkvi ako duchovne najvyšší a najstarší biskup, ako symbol múdrosti a tradície, uvádzajú panovníka do chrámu.

Prísaha

Po vstupe do chrámu sa panovník odobral do sakristie, kde sa obliekol a ustrojený kráčal k oltáru strednou loďou chrámu. Pred oltárom ho už čakal arcibiskup. Vtedy nastalo tzv. skrutínium: ostrihomský prímas kladol symbolické otázky ohľadom vhodnosti uchádzača o korunováciu. Odpoveď bola, samozrejme, kladná. Otázka mala sakrálnu symboliku: predstaviteľ Božej moci si overuje, či je uchádzač vhodným v očiach Boha. Arcibiskup má zodpovednosť pred Bohom za to, že pomazal a korunoval panovníka. Pred tvárou Všemohúceho Boha sa ubezpečuje o jeho kresťanskej bezúhonnosti.

Nato arcibiskup napomína kráľa: pripomína mu, že všetka moc pochádza od Boha, kladie mu na srdce jeho povinnosť brániť katolícku vieru, starať sa o vdovy a siroty a chrániť bezbranných pred útlakom (viď rytierske cnosti vyššie). Panovník si kľakol pred arcibiskupom a prisahal, že dodrží všetky svoje povinnosti, že zachová zákon, spravodlivosť a pokoj Božej Cirkvi i jemu zverenému ľudu. Všetci biskupi potom spoločne s prímasom vyprosovali od Boha pre nového panovníka Abrahámovu vernosť, Mojžišovu oddanosť a Šalamúnovu múdrosť.

Potom nasledoval úkon prostrácie, ktorý nás opäť symbolicky upomína na kvázi kňazskú funkciu panovníka. Kráľ si, podobne ako kňaz pri svätení, lahol tvárou na zem a rozpažil ruky, takže jeho telo vytvorilo znak kríža. Je to hlboký symbol pokory a podriadenosti sa Božej moci, vyjadruje bezbrannosť a odovzdanosť do Božích rúk. Vtedy sa veriaci začali modliť litánie.

Pomazanie

Ostrihomský arcibiskup po úkone prostrácie trikrát požehnal vyvoleného Božieho svojou biskupskou berlou a prosil Boha, aby ho požehnal, posvätil a zasvätil. Potom nastal obrad pomazania. Ten bol odvodený od obradu pomazania prvého hebrejského kráľa Saula. Obrad bol legendárne obnovený pri korunovácii franského kráľa Chlodovecha I. roku 493. Odvtedy sa stal trvalou súčasťou kresťanských korunovačných obradov.

Uhorský panovník bol pomazaný na viacerých miestach tela, ktoré nejakým spôsobom súviseli s výkonom jeho kráľovskej moci: na vnútornú stranu pravého zápästia – ruka panovníkova je tým posvätená na spravodlivé nakladanie s mečom, symbolom moci; na predlaktí a na chrbte medzi lopatkami. Pravú ruku mu potom obviazali šatkou, ktorá symbolizovala vzácnosť pomazania a prekrytie tajomného procesu vstrebania oleja pred zrakom zvedavého sveta.

Svätá omša

Celý obrad korunovácie bol zakomponovaný do najsvätejšej obety sv. omše, aby sa zvýraznila sakrálnosť obradu. Jednalo sa o tzv. pontifikálnu omšu podľa Rímskeho pontifikálu, knihy obradov, ktorým predsedá biskup. Celkovo pripomínala korunovácia obrad svätenia biskupa, aby sa ukázala hodnota symbolického „biskupstva“ panovníka. Omšové texty upomínali na biblických kráľov, predovšetkým svätého kráľa Dávida, ktorých dávali za vzor zbožnosti a podriadenosti Bohu.

Symbolom pokory a podriadenosti voči Bohu bol aj panovníkov trón. Ten musel byť vždy pod úrovňou oltára, aby sa zdôraznila skutočnosť, že Kráľ kráľov je Ježiš Kristus a všetci svetskí králi sú mu podriadení. Táto pokora panovníka dnes ostro kontrastuje s mnohými sedadlami kňazov pred oltármi.

Pred obetnou časťou sv. omše, počas spevu Glorie a Credo bol už pomazaný panovník odvedený opäť do sakristie, kde mu obliekli slávnostný odev s korunovačným plášťom a vyviedli ho späť k trónu.

Kladenie koruny

Panovník zasadol na trón odetý do korunovačného plášťa. Potom si klakol. Ako vrcholný okamih korunovácie prichádza kladenie koruny na hlavu. Koruna musela prejsť rukami všetkých biskupov. Postupne si ju odovzdávali až doputovala do rúk ostrihomského arcibiskupa. Tým bolo symbolicky vyjadrené posvätenie korunovácie všetkými diecézami a biskupmi kráľovstva, ako aj podriadenie sa biskupov Jeho Apoštolskému veličenstvu, pretože uhorskí králi mali ešte od stredoveku privilégium menovať biskupov.

Po položení koruny na panovníkovu hlavu bol akt korunovácie zavŕšený. Korunovaný panovník sa stal legitímnym kráľom Uhorska. Za spevu Aleluja odvádzali panovníka späť k trónu a vkladali mu do rúk symboly panovníckej moci: žezlo, meč a ríšske jablko. Na záver sa spieval ďakovný hymnus Te Deum laudamus.

Svetské časti korunovácie

Popri sakrálnnej časti korunovácie existovali aj jej svetské časti. Tie sa úzkostlivo zachovávali ako výraz stáročných tradícií.

Čerstvo korunovaný panovník spolu so sprievodom vychádzal z chrámu severným východom (vchádzal južným). Potom sa sprievod odobral na tzv. korunovačný kopec. Na ňom už korunovaný panovník na koni mávol mečom na štyri svetové strany, na znamenie toho, že bude brániť a hájiť kráľovstvo pred útokom zo všetkých strán.

Ako ďalšie svetské časti môžeme menovať: korunovačnú hostinu, presun do kostola sv. Petra spojený s vyhlasovaním rozsudkov (symbol novonadobudnutej panovníckej moci), pasovanie rytierov rádu Zlatej

ostrohy, svetská korunovačná prísaha a pod. Spolu ich tvorilo až 19 položiek, ktoré stanovili ceremoniári.

Celá udalosť bola zavŕšená všeobecným veselím, pri ktorom, ako sa hovorí: „teklo víno z fontán a všade sa opekali na ražňoch prasatá a dobytok.“ Smutné je, že súčasný človek si pamätá z podobných udalostí práve tieto najmenej podstatné. To, kvôli čomu sa korunovácie skutočne robili, mu dokonale uniká.

Moc pochádza od Boha

Hlavným a najdôležitejším posolstvom korunovácie bolo a stále je, či sa to už niekomu páči alebo nie, že všetka moc v štáte pochádza od Boha. Nie od ľudu. Už len to ako moderní vládcovia v úlohe tzv. „sociálnych inžinierov“ nakladajú s tým ľuďom, ktorý má byť údajne ich vládcom, dáva tušiť, kde je pravda.

Je dôležité, aby sme si to stále pripomínali, pretože len do takej miery, do akej sa budeme držať prirodzenosti a pravdy, budeme mať prirodzenú a pravdivú mieru občianskej slobody. Vysnívaná abstraktná sloboda, sloboda papierových uznesení a fráz, sloboda univerzitných profesorov a medzinárodných organizácii sa fúknutím vetra zmení na totalitný teror.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/korunovacia-v-presporuku/>